

М.С. ГРУШЕВСЬКИЙ — ВПЛИВ СПАДЩИНИ НА УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Шановні учасники наукових читань!

Дозвольте привітати Вас з цією значною подією у традиційно плідній співпраці білоруських і українських науковців.

Сьогодні науковими читаннями в Білоруському Державному Університеті ми відкриваємо чергову сторінку системного спільного вивчення впливу історичної спадщини на відносини українського і білоруського народів.

Тема читань актуальна, оскільки очевидно, що в період життя і діяльності нашого відомого земляка М.С. Грушевського також формувалася політика відносин між українською і білоруською державами, яка впливає на сьогоднішній день і потребує дослідження.

Сьогодні, навіть на основі лише емпіричного матеріалу, можна побачити тенденції до зміни поглядів на роль М.С. Грушевського в українській і світовій історії.

По-перше: В останні роки постать М.С. Грушевського як ученого, політичного і державного діяча виходить із тіні інших національних особистостей і викликає великий інтерес в Україні і за кордоном. Наразі, за внеском у національний розвиток України його порівнюють з Тарасом Шевченком.

По-друге: Увага до діяльності й творчості нашого видатного земляка у зв'язку з проблемами формування нових незалежних держав особливо зростає на пострадянському просторі. На Заході, в українській діаспорі, інтерес до його творчості був присутній завжди.

По-третє: В українському суспільстві формується розуміння того, що без вивчення творів М.С. Грушевського, без включення їх у загальнонауковий обіг, у процес осмислення знання про формування української нації будуть неповними та недостатніми для об'єктивної оцінки національного розвитку.

У зв'язку з цим варто підкреслити, що перу М.С. Грушевського належить понад 2 тисячі праць у різних галузях науки з широкого спектра української проблематики.

Водночас, видатною є роль М.С. Грушевського не лише як дослідника історії українського народу, українського державотворення, а і як реального практичного науковця, державного діяча. Він очолював університетську кафедру, відділ НАН України, наукове товариство імені Т.Шевченка, заснував науковий журнал «Літературно-публіцистичний вісник», стояв біля витоків створення Інституту історії НАН України, Українського соціологічного інституту.

З березня 1917 по квітень 1918 р. був першим Головою українського парламенту — Центральної Ради, фактично першим президентом України.

За обставин, які склалися в Україні у 20-их рр. минулого століття, значний період життя перебував в еміграції.

Водночас, прийняв непросте для себе і своїх сподвижників рішення про повернення в Україну, доцільність якого і сьогодні викликає дискусію.

Після повернення на Батьківщину за непростих часів і неоднозначного ставлення до себе М.С. Грушевський доклав багато зусиль до вивчення історії українського народу.

Варто відзначити, що в Україні широкий загал лише в останнє десятиріччя відкриває для себе М.С. Грушевського. Здійснюється широкоформатний і широкомасштабний проект з видання 50 томів творів, у яких зібрані всі відомі праці М.С. Грушевського щодо теорії і практики українського державотворення, українського історичного процесу, українського національного відродження.

Найбільш цінним у працях Грушевського є єдність аналізу українських політичних, державницьких, міжнародних, гуманітарних, національних проблем.

Насамперед, важливим для сьогодення є формулювання понять і дефініцій щодо:

1. Української національної ідеї
2. Ідеї єдності українських земель в демократичній державі
3. Ідеї рівності українського народу з усіма цивілізованими народами світу
4. Державного устрою і шляхів розбудови української держави
5. Міжнародної складової українського державотворення

М.С. Грушевський висловлювався за ідею духовної модернізації українського суспільства, перетворення його в єдину націю. Він наголошував на перевагах мирного еволюційного шляху розвитку українського суспільства [1].

Виходячи з основного контексту наукових поглядів М.С. Грушевського можна вважати, що найактуальнішими для сьогодення є його погляди щодо української національної ідеї.

Варто підкреслити, що означенням української національної ідеї українська наука займається постійно. На її визначення справляли вплив теорії щодо націй із самостійною і несамостійною національною історією. До несамостійних націй намагалися відносити і українців.

Мали місце погляди, що поняття української національної ідеї взагалі не існує або його неможливо визначити.

З творів М.С. Грушевського можна зробити висновок про історичну послідовність, тяглість і наступність формування в українського народу національної ідеї з часів Київської Русі, литовсько-польської держави, козацтва. В «Історії України-Руси» він зазначав, що українська ідея формувалася як окрема етнічна самосвідомість, викристалізовувалася як власне українська національна ідея [2]. Він наголошував на об'єктивній закономірності формування української національної ідеї. Зокрема, писав: «Українство прогресивне, демократичне, соціальне українство, що виражає стремління свідомої частини українського суспільства, це не теорема довільно вимишлена якоюсь кучкою людей, а органічний наслідок історичного процесу, логічний висновок з історичних умов українського життя та фактів його сучасних відносин».

Ці висновки важливі тому, що з огляду на багатомірність проблеми врахування етнічних, політичних, соціально-економічних, духовних, мовно-культурних, ментальних, історичних умов буття нації, мали місце й інші погляди.

Зокрема, І. Лисяк-Рудницький вбачав відсутність прямої історичної лінії у здобутках та традиціях, вважав що у цьому трагедія української історії, причина хронічної політичної недозрілості українського суспільства [3]. Аналогічні погляди мали місце і у Костомарова [4].

Д. Дорошенко акцентував увагу на зовнішніх чинниках. У книзі «Нариси історії України» він пише: «українська історична традиція

подала руку новим ідеям, які приходили до нас із заходу, ідеям народності, ідеям політичної свободи, соціальної рівності і справедливості. Властиво в цих ідейних впливах, в їх прищепленні та акомодатії на українському ґрунті шукати зародок духовних течій, що хвиля за хвилею постають на Україні з кінця 18 ст. й заповнюють собою зміст українського культурно-національного розвитку аж по нинішній день» [5].

Як виявилось сьогодні, у теоретичному діалозі істина була на стороні М.С. Грушевського.

Аналізуючи спадщину М.С. Грушевського можна дійти висновку, що розбудова незалежної держави успішною може бути за умови консолідації суспільства навколо ідеї, яка б об'єднувала все населення країни, була б найбільш сприйнятною, життєдайною, зрозумілою, близькою для кожного члена суспільства, незалежно від поглядів, статусу, місця проживання, віку тощо. Вона має узагальнювати попередні знання, базуватися на них і бути суспільно прогресивною [6].

Важливими є розроблені М.С. Грушевським поняття про національне, визначення його як наукової категорії, яке верифіковано сучасним розвитком Української держави.

Актуальні й сьогодні висновки М.С. Грушевського щодо соборності українських земель у розумінні їх об'єднання, неподільності.

Він порівнював Західну і Східну Україну з двома крилами птаха, які лише разом можуть піднести його на висоту.

Ця думка є застереженням від використання в політичних цілях мовної, релігійної, політичної відмінності у поглядах українців на Заході і Сході.

З огляду на історичні факти, на які опирається М.С. Грушевський, відстоюючи свої погляди, його висновки з подій 1917—1920 рр., українському суспільству важливо знаходити консенсус між усіма суб'єктами державотворення, долати протиріччя.

У засадах національної політики, розроблених М.С. Грушевським було передбачене подвійне забезпечення прав національних меншин. Поряд із забезпеченням українському народу незалежної держави, широкого самоуправління, передбачалося порозуміння місцевих національних і класових груп, входження представників національних

меншин до територіальних комітетів [2]. Дані положення використовуються сьогодні у діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Погляди М.С.Грушевського вплинули на формування сучасної концепції національної політики України, яка заснована на загальновизнаних нормах і принципах рівності усіх громадян, незалежно від національних, мовних, соціокультурних, релігійних орієнтацій.

Характерними є погляди щодо українського державотворення. Зокрема, у праці «Якої ми хочемо автономії і федерації» (квітень, 1917 р.) М.С. Грушевський писав, що українці хочуть утворити широку національно-територіальну автономію України у складі не централістичної держави, а федеративної республіки. Ця автономна держава має бути організована на демократичних засадах самоврядування і самостійно вершити у себе вдома справи — економічні, культурні, політичні, утримувати своє військо, розпоряджатися своїми дорогами, доходами, землями і всякими натуральними багатствами, мати своє законодавство, адміністрацію, суд [7].

Тобто таку автономію, яка б отримала основні атрибути і ознаки держави.

Сьогодні Україна у національному розвитку пішла далі — отримала незалежність, має всі державні атрибути, визнання в світі, завдяки і тому періоду її історії, одна із головних ролей в якому належить М.С. Грушевському.

Література

1. Сохань П., Гирич І., Тодійчук О. «Михайло Грушевський». — Львів: Світ, 2002. — С. 12—47, 256—258, 413—421.
2. Грушевський М.С. Історія України-Руси: В 11 т. — К.: Наук. думка, 1991. — Т.9. кн.2. — С. 1479, — Т.3. — С. 143—191.
3. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: В 2-х т.— К.: Основи, 1994.— Т. 1. — С. 88.
4. Кирило-Мефодієвське товариство / Ред.кол Сохань П. та ін.; Упор. Франко О. та ін. — К.: Наук. думка, 1990. — Т.2. — С. 77.

5. Дорошенко Д. Нариси історії України. — К.: Глобус, 1999. — С. 5 — 6.
6. Вдовенко С.М. Закордонне українство в національному державотворчому процесі: ідентифікація, організація, взаємовідносини. — Чернігів.: ЧДТУ, 2004. — 209 с.
7. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть. — К.: Знання, 1991. — С. 126.

Алег Яноўскі

**М. С. ГРУШЭЎСКІ І БДУ, ЦІ АБ НЕКАТОРЫХ АСПЕКТАХ
КАНТАКТАЎ ПАМІЖ БЕЛАРУСКІМІ І УКРАЇНСКІМІ
НАВУКОЎЦАМІ Ў 20-я ГГ.**

Да 1921 г. моладзь з Беларусі была вымушана з'язжаць у розных накірунках у пошуках магчымасці атрымаць вышэйшую адукацыю. Сваіх ВНУ, а тым больш класічнага ўніверсітэта на беларускай зямлі не было з часоў закрыцця Віленскага ўніверсітэта (1832 г.) і Горы-Горыцкага земляробчага інстытута (1864 г.). Адным з накірункаў на шляху беларусаў да ведаў вышэйшага кшталту былі ўніверсітэты Украіны. І пасля 1917 г. некаторы час гэтая звыклая традыцыя не парушалася. Праўда, беларуская інтэлігенцыя і прадстаўнікі розных палітычных плыняў, што вялі жорсткую барацьбу за ўладу ў канцы 1917—1918 г., не забываліся і аб неабходнасці стварэння ўніверсітэта, які б не толькі звярнуў на беларускую зямлю важнейшую цывілізацыйную сферу, але дазволіў інтэлектуальна падмацаваць перш за ўсё сацыяльную палітыку перамогшай групы. А вось на якія інтэлектуальныя сілы збіраліся абаперціся, на якія магчыма было разлічваць — аб гэтым ішлі спрэчкі і дыскусіі. Беларуская інтэлігенцыя толькі набывала нейкія больш-менш асэнсаваныя і ўспрымальныя грамадствам рысы, калі браць у разлік дзейнасць яе «нашаніўскай» групы. Ва ўніверсітэцкіх ж аудыторыі з яе прадстаўнікоў мала хто мог увайсці, каб прафесійна весці заняткі. У большасці сваёй разлічваць можна было толькі на тых, хто быў «рассеяны» на прасторах былой Расійскай імперыі (тыя ж расійскія медыкі ці школьныя настаўнікі,